

NAISTEN ÄÄNIOIKEUS 80 VUOTTA

HANNELE KURKI

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA MONISTEITA 1/1986

ISBN 951-46-9498-8

ISSN 0359-5803

Esipuhe

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korosti järjestöille joulukuussa 1985 lähettämässään kirjeessä vuotta 1986 suomalaisten naisten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden - oikeuden asettua vaaleissa ehdokkaaksi - 80-vuotisjuhlavuotena. Valtioneuvoston kanslia tilasi selvityksen tästä historiallisesta tapahtumasta historian-tutkija Hannele Kurjelta.

Naiset saivat äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden Suomessa ensimmäisenä Euroopassa. Tapahtumaa ei ole kuitenkaan tutkittu naisten kannalta. Se on nähty ainoastaan osana yleistä poliittista kehitystä, ilman erityispiirteitä. Toivottavaa on, että naishistorian tutkimuksen vilkastuminen Suomessa tuottaisi myös naisten poliittista osallistumista valaisevaa tutkimustietoa.

Helsinki, kansainvälisenä naisten päivänä 8.3.1986

Eeva-Liisa Tuominen
Pääsihteeri

NAISTEN ÄÄNIOIKEUS 80 VUOTTA

Vuoden 1906 eduskuntauudistus annettiin Pietarissa 20. heinäkuuta 1906 ja se astui voimaan 1. lokakuuta samana vuonna. Eduskuntauudistukselle, joka toteutti yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden, oli tunnusomaista silloisten poliittisten tapahtumien nopeus. Ratkaisevat tapahtumat keskityivät muutama päivään, ja muutamassa kuukaudessa oli vanhan säätyvaltiopäivälaitoksen tilalle saatu moderni edustuslaitos. Kun äänivaltaisia oli säätyvaltiopäivien loppuaikoina arviolta ollut noin 126 000, oli heitä yksikamarisen eduskunnan ensimmäisissä vaaleissa 1 272 873. Kaksi uutta suurta valitsijaryhmää olivat työväki ja naiset. Naisia oli äänioikeutetuista 52 prosenttia.

Vaikka pitkään katsottiinkin, että äänioikeus kuului vain miehille, alkoi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden puolesta esiintyä yhä painokkaampia mielipiteitä 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Useissa maissa oli eri tahoilla ryhdytty ajamaan naisten samanarvoisuutta miesten rinnalla. Naisten oikeudet osallistua yhteiskunnassa tapahtuviin päätöksiin ja valintoihin olivat pitkään olleet melko vähäiset. Yhteiskunta oli ollut valmis ottamaan naisilta vastaan taloudellisen hyödyn, kuten veronmaksun, joka oli rasittanut yhtäläillä naisia kuin miehiäkin, antamatta kuitenkaan vastapalvelukseksi heille yhteiskunnallisia oikeuksia.

1. Suomalaisten naisten varhainen äänioikeus ja vaalikelpoisuus

Suomessa naiset saivat äänioikeuden ensimmäisinä Euroopassa. Naiset olivat saaneet äänioikeuden Uudessa Seelannissa 1893, Australiassa 1902 ja eräissä USA:n osavaltioissa 1890-luvulla. Vaalikelpoisuuden, oikeuden asettua ehdokkaaksi, kaikki suomalaiset naiset saivat lähes ensimmäisinä maailmassa. Uudessa Seelannissa säädökset koskivat ainoastaan valkoisia naisia. Austra-

liassa naiset saivat äänioikeuden lisäksi vaalikelpoisuuden vuonna 1902 mutta sitä käytettiin ensimmäisen kerran vasta 1940-luvulla. Vaikka naisten äänioikeusliike on lähtenyt liikkeelle maailman poliittisista ja aatteellisista keskuksista, kuten New Yorkista ja Lontoosta, näyttävät liikkeen vaatimukset toteutuneen ensin periferiassa. Esim. huolimatta Englannin voimakkaasta sufragettiliikkeestä toteutui naisten äänioikeus siellä vasta maailmansodan jälkeen (asteittain vuosina 1918, 1919, 1928).

Useimmissa Pohjoismaissa naiset saivat äänioikeuden ensin paikallisella tasolla ja sen jälkeen valtakunnallisella. Suomessa naiset saivat kuitenkin ensin valtiollisen äänioikeuden vuonna 1906 ja kunnallisen äänioikeuden vuonna 1917. Seuraavassa taulukossa on "yleinen" määritelty monin eri tavoin, mutta kaikissa tarkoitetaan joka tapauksessa hyvin laajaa äänioikeutta. Esim. Norjassa oli yleinen äänioikeus kunnallisvaaleissa toteutunut 1910. Valtiollisissa vaaleissa saivat ne naiset, joilla oli tuloja, äänioikeuden 1907 ja lopulta 1913 kaikki naiset.

Naiset olivat saavuttaneet Suomessa kunnallisen äänioikeuden maaseudulla 1865 ja kaupungeissa 1873. Näiden kunnallisasetusten mukaan naimattomilla ja eronneilla naisilla sekä leskillä oli kunnallinen äänioikeus samoilla edellytyksillä kuin miehilläkin. Vaalikelpoisuus, oikeus asettua ehdokkaaksi, heiltä kuitenkin puuttui. Naiset olivat siis miesten kanssa tasavertaisia säädys-sään. Kunnallisasetusten mukaan äänioikeus ei siis ollut yleinen ja yhtäläinen. Äänioikeutta vailla olivat mm. ne, jotka eivät hallinneet itseään ja omaisuuttaan, ts. eivät olleet oikeudellisesti täysivaltaisia. Heitä olivat naimisissa olevat naiset, jotka olivat miehensä edusmiehisyyden alaisia ja toisaalta ne, jotka olivat toisen isäntävallan alaisia, esim. kaupunkien tehdastyöväki. Vasta 1917 uudistettiin kunnallislait siten, että niissäkin toteutui yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus. Eduskunta oli jo 1908 hyväksynyt tämänlaiset kunnallislait, mutta tsaari ei ollut niitä vahvistanut.

Taulukko 1. Yleisen äänioikeuden toteutuminen kunnallisissa ja valtiollisissa vaaleissa pohjoismaissa.

Vuosi	Äänioikeus valtiollisissa vaaleissa		Äänioikeus kunnallisissa vaaleissa	
	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet
1849		Tanska		
1857		Islanti		
1865				Tanska
1872				Islanti
1898		Norja		
1901				Norja
1906	Suomi	Suomi		
1907		Ruotsi		
1908			Tanska	
1909			Islanti	Ruotsi
1910			Norja	
1913	Norja	Islanti		
1915		Tanska		
1917			Suomi	Suomi
1918			Ruotsi	
1921		Ruotsi		

Lähde: Keskenikäinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa. Toim. Haavio-Mannila et al., s. 69.

Kun suomalaiset naiset ja miehet saivat yleiset valtiolliset oikeudet samanaikaisesti, olivat kysymystä ajaneet erityisesti naisasialiike ja työväenliike. Eduskuntaudistuksen taustalla olivat Japanin sota, levottomuudet venäläisten työläisten keskuudessa ja Suomen suurlakkotilanne 1905. Näiden tapahtumien seurauksena oli tsaarin myönnyttävä sellaisen edustus laitoksen perustamiseen, joka myöntäisi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden sukupuoleen katsomatta.

1860-luvulta lähtien oli säätyvaltiopäiville jätetty edustajien aloitteita edustuspuhjan laajentamiseksi. Ensimmäinen naisten valtiollista äänioikeutta koskeva oli porvarissäädyn edustajien A Herckmanin, V Lögrenin, A Hjeltin, E Erkon ja G R Idmanin aloite vuodelta 1897. Kysymyksessä oli äänioikeuden laajentaminen jonkin verran aatelittomissa säädyissä; myös naisille oli myönnettävä sama äänioikeus kuin miehillä tämän säädyn vaaleissa. Lakivaliokunta, joka aloitteita käsitteli, ehdotti mietinnössään säätyanomusta, jossa pyydetäisiin asiasta hallituksen esitystä seuraaville valtiopäiville. Mietinnössään lakivaliokunta kannatti kyllä äänioikeuden laajentamista, mutta ei naisten vaalikelpoisuutta. Lakivaliokunnan mielestä oli "sopimatonta vetää nainen valtiolliseen elämään, varsinkin kun kokemus naisen kunnallisen äänioikeuden käyttämisestä toistaiseksi on niin vähäinen, ettei siitä voida mitään varmoja johtopäätöksiä tehdä".

Lakivaliokunnan mietinnöstä jätettiin yksi vastalause. Siinä aatelissäädyn A Aminoff yhdessä neljän muun porvaris- ja talonpoikaissäätyyn kuuluvan valiokunnan jäsenen kanssa puolusti valtiollisen äänioikeuden myöntämistä myös naisille. Heidän mukaansa valtiollisen äänioikeuden myöntäminen naisille ei olisi ainoastaan oikeuden, vaan myös viisauden vaatima teko, "sillä sen kautta meidän valtiolliseen elämäämme tuotaisiin yhteiskuntaa varjelevaa ainesta, josta niinkin täysin valtiollisesti kypsynyt ja vanhoillinen kansa, kuin Englannin, on tahtonut ottaa vaarin". Vaikka aatelis- ja porvarissääty hyväksyivätkin aluksi vastalauseeseen sisältyneen ajatuksen naisten äänioikeudesta, asia raukesi, koska sen taakse ei saatu säätyenemmistöä. Lakivaliokunnan ehdottama säätyanomus lähetettiin hallitsijalle, ja se johti hallituksen esitykseen, joka annettiin kuitenkin vasta vuosien 1904-05 valtiopäiville.

Kun tätä säätyanomusta käsiteltiin vuosien 1904-05 valtiopäivillä, hyväksyttiin naisten äänioikeus vain talonpoikaissäädyssä. Aatelissääty, jossa perustuslaillinen suuntaus oli vallalla, ei käsitellyt sitä lainkaan. Porvarissäädyn ruotsalainen konservatiivinen enemmistö puolestaan torjui sen juuri naisten

äänioikeutta koskevalta osalta sillä perusteella, ettei nainen ollut luotu julkiseen elämään. Naisten maailma oli kodin ja perheen piirissä; miesten maailma kulminoitui politiikkaan. Valtiopäivämiehet ottivat myös kantaa laajemminkin äänioikeuskeskusteluun: enemmistö sortaisi vähemmistöjä, jos miesten yleinen ja yhtäläinen äänioikeus toteutettaisiin, joten tässä vaiheessa ei ollut syytä antaa naisille edes rajoitettua äänioikeutta. Porvarissäädyn nuorsuomalainen oppositio oli tässä yhteydessä valmis antamaan vain miehille yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden.

2. Suurlakko kärjittää tilanteen

Suurlakko (30.10.-8.11.1905) oli ilmapiiriltään väkivaltainen ja vaarallinen. Tilanteen rauhoittamiseksi keisari antoi manifestin, jonka mukaan senaatti sai tehtäväksi antaa ehdotuksen uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi. Tarkoituksena oli Suomen kansanedustuslaitoksen ajanmukaistaminen: äänioikeus oli oleva yleinen ja yhtäläinen.

Vaikka puolueet eivät vielä vuosisatamme alussa olleet täysin organisoituneet, on tiettyjen puolueyhmittymien suhtautuminen eduskuntaudistukseen ja erityisesti naisten äänioikeuteen tiedossa. Nuorsuomalaisten kokouksessa tohtori Santeri Ingman (Ivalo) pohti koskiko yleinen äänioikeus naimisissa olevia naisia, jotka olivat silloisen lakimme mukaan miehensä edusmiehisyyden alaisia. Ingmanin mukaan myös aviovaimolle oli kuitenkin myönnettävä vaalioikeus, vaikka ulkomailta oli hänen mukaansa varoittavia esimerkkejä. Naisten mukaantulo vaaleihin toisi niihin kuitenkin tarpeellisen ja hyödyllisen lisän. Tässä 16.11.1905 pidetyssä nuorsuomalaisten kokouksessa luettiin lisäksi Tamperella pidetyn naisten kokouksen ponnet, joissa naisille vaadittiin vaalioikeutta. Nämä vaatimukset esitti nuorsuomalaisille "kaksi nuorsuomalaista, suomettarelaisille kaksi suomettarelaista ja työväen puolueelle kaksi työväen naista". Vilkkaan keskustelun jälkeen nuorsuomalaisten kokous hyväksyi yleisen, yhtäläisen ja välittömän äänioikeuden niin naisille kuin miehillekin.

Ruotsalaisten puolueen valtuuskunta oli kokoontunut 13.11.1905 käsittelemään eduskuntauudistusta. Sen enempää pohtimatta erikseen naisten vaalioikeutta, ruotsalaiset kannattivat äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden myöntämistä kaikille 25 vuotta täyttäneille miehille ja naisille.

Työväenpuolue oli jo perustamiskokouksessaan Turussa vuonna 1899 asettanut varauksetta kannattamaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta.

Suurlakkotilanteen ratkaisuna perustuslaillinen senaatti asetti komitean suunnittelemaan eduskuntauudistusta. Eduskunnan uudistuskomitean puheenjohtajana toimi tunnettu valtio-opin tutkija prof. Robert Hermansonj muutenkin oli maamme lakimiesaines hyvin edustettuna komiteassa. Komitea keskusteli yleisistä periaatteista 12.12.1905. Samana päivänä se päätti myöntää naisille vaalioikeuden. Ainoastaan Hermanson esitti eriävän mielipiteen ja siinä hän pysyikin loppuun saakka. Hänen mukaansa objektiiviset syyt puhuivat naisten vaalioikeutta vastaan. Hän uskoi mm., että naisten osanotto valtiolliseen elämään tuottaisi enemmän vahinkoa kuin hyötyä, koska naiset tunneihmisinä saattaisivat taipua jyrkkiin kannanottoihin pohtimatta asioita tarpeeksi. Saatettaisiin kyllä väittää naisille tehtävän vääryyttä, jos heille ei myönnettäisi vaalioikeutta, vaikka he joutuivat tottelemaan muiden säättämiä lakeja. Tällainen oppi olisi kuitenkin yhteiskuntaa hajoitava. Naisten ei tietenkään tarvinnut rajoittaa toimintaansa kodin piiriin, vaan heille olisi tarjolla tärkeitäkin tehtäviä erilaisilla yhteiskunnan aloilla. Poliitiikka oli kuitenkin Hermansonin mukaan sellaista, että se sotisi naisen olemusta vastaan.

Ruotsinmielisiin lukeutuva pankinjohtaja Felix Heikelkin epäili naisten äänioikeutta. Hän huomautti kuitenkin, että syyt naisten äänioikeuden hyväksymisen puolesta olivat painavammat kuin sitä vastaan. Samoin komitean toinen ruotsalainen jäsen pankinjohtaja E Schybergson kannatti naisten äänioikeutta, koska naiset olivat miesten rinnalla ottaneet osaa maamme valtiolliseen taisteluun

ja siinä kärsineet. Nuorsuomalainen kirjailija Santeri Alkio lausui: " ... nyt annetaan renkipojille, miksi emme sitte antaisi äänioikeutta parhaille kasvattajillemme. Naisten siveellinen katsantokanta on usein paljon korkeampi kuin miesten, ei sentähden tarvitse peljätä, että he sitä väärin käyttäisivät."

Komitean varsinainen keskustelu naisten äänioikeudesta tapahtui seuraavana päivänä eli 13.12.1905. Hermansonin pysyessä kielteisessä kannas saan esittivät muut komitean jäsenet mielipiteitään asiasta. J K Paasikiven mukaan vaalioikeuden uloittamisen laajoihin piireihin tulisi tapahtua sillä edellytyksellä, että he todella osaisivat käyttää äänioikeuttaan. Jos naisilta kiellettäisiin nyt äänioikeus olisi se suoranainen epäluottamus valitsijoille. Naiset olivat Paasikiven mukaan arvokas maltillinen elementti erityisesti taloudellisia asioita pohdittaessa. Perheenemäntinä he olivat oppineet noudattamaan suurempaa malttia kuin miehet.

Työmies-lehden toimittaja E Valpas tunnettiin marxilaisena teoretikkona ja poliitikkona. Hänen mielestään oli aivan luonnollista myöntää naisille vaalikelpoisuus, koska suomalaisilla naisilla oli itsenäisempi asema kuin monessa muussa maassa. "Nykyisessä yhteiskunnassa naiset kärsivät paljon suurempaa kurjuutta kuin miehet, naisille on myönnettävä oikeus itse puhua asiansa puolesta."

Valtioneuvos J R Danielson hyväksyi periaatteessa asian, mutta hänen mielestään tällä kertaa voitaisiin tyytyä vain naisten äänioikeuteen. Heidän vaalikelpoisuudestaan voitaisiin päättää joskus myöhemmin. Vaikka Danielson epäili asiaa, hän toivoi naisten tyytyvän äänioikeuteen. Nuorsuomalaisiin lukeutuvan P E Svinhufvudin mielestä naisille oli ilman muuta myönnettävä vaalikelpoisuus, koska äänioikeus heille oli jo päätetty antaa. Danielson toi keskustelussa esille myös huolen venäläisten suhtautumisesta naisten vaalikelpoisuuteen. Schybersonkin pelkäsi venäläisten suhtautumista, koska "asia venäläisille ja muille

tulee tuntumaan mahdottomalta. Sen tähden eduskuntaa, jossa istuu naisia, tultaisiin punaisesta punaisemmaksi katsomaan".

Komitean enemmistö päätti äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden myöntämisestä niin naisille kuin miehillekin. Vain Hermanson jätti mietintöön vastalauseensa, jossa hän vastusti naisten vaalikelpoisuutta.

Seuraavaksi eduskunnan uudistuskomitean mietintöä käsiteltiin senaatissa. Naisten äänioikeuden yleisistä perusteista ei nytkään paljoa keskusteltu. Ennen suur lakkoa käsitteellä "yleinen ja yhtäläinen äänioikeus" tarkoitettiin yksiselitteisesti miesten äänioikeutta. Lakon aikana alettiin kuitenkin yleisesti ymmärtää tämä käsite siten, että siihen sisältyi myös naisten äänioikeus. Senaatissa keskustelua aiheutti ennen muuta naisten vaalikelpoisuus. Senaattoreiden Mechelin, Wrede ja Ståhlberg mielestä ei kuitenkaan saanut tehdä eroa äänioikeutettujen ja vaalikelpoisten välillä. Senaattorivaliokunta hyväksyikin miltei yksimielisesti kannan, jonka mukaan äänioikeutetut olisivat samalla vaalikelpoisia. Naisten vaalikelpoisuus oli useimmille vielä outo asia, johon kuitenkin tässä tilanteessa sopeuduttiin.

Senaatin hyväksymä ehdotus esitykseksi uudeksi vaalilaiksi ja valtiopäiväjärjestykseksi lähetettiin kenraalikuvernööri Nikolai Gerhardille, jonka tuli toimittaa se edelleen Pietariin ministeri valtiosihteerille esittelyä varten hallitsijalle. Kenraalikuvernööri lähetti lopullisen lausuntonsa uudistuksesta ministeri valtiosihteerille 30.3.1906. Siinä hän ei halunnut vastustaa senaatin kantaa naisten äänioikeus-kysymyksessä, koska sanoi luottavansa senaatin asiantuntemukseen täysin. Myöskään suomalais-venäläinen neuvottelukunta, jonka tehtävänä oli asioiden valmistelu ennen kuin ne esitettäisiin hallitsijalle, ei asettunut vastustamaan naisten äänioikeutta. Neuvottelukunnan venäläisten jäsenien mielestä asia oli täysin paikallinen, eikä se lainkaan koskenut keisarikunnan etuja.

Keisari Nikolai II hyväksyi neuvottelukunnan esityksen lähes sellaisenaan. Asia jätettiin Suomen säädyille ja valtiopäivät keskustelivat siitä toukokuussa 1906 erittäin vähän. Aatelis-säädyssä oli Mechelinillä vankka asema, ja siten sääty kannatti myös naisten äänioikeutta. Pappissäädyssä ei asiasta äänestetty; Hermansonkin taipui naisten äänioikeuden puolesta säädyn enemmistön edessä. Porvarissäädyssä hyväksyttiin varauksetta yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Talonpoikaissäädyssä todettiin ajan tunnuslauseen olevan "kaikki mukaan".

Keisari allekirjoitti eduskuntauudistusta koskevan esittelynootin 20. heinäkuuta 1906. Uudistus ei enää tällöin kohdannut minkäänlaista vastustusta; vaikeassa sisäpoliittisessa tilanteessa venäläisiä kiinnostivat vain Suomen ja Venäjän valtasuhteet.

3. Naisten oma toiminta äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saavuttamiseksi

Vaikka naisten äänioikeusuudistuksen taustalla olivat nopeat poliittiset tapahtumat, oli naisten omalla aktivoitumisella merkitystä. Juuri suurlakon aikana naisten toiminta laajeni myös maaseudulle kooten yhä laajempia piirejä yleisen ja yhtäläisen äänioikeusvaatimuksen taakse. Esimerkiksi eduskunnan uudistamiskomitea sai 25 000 nimeä sisältävän naisten adressin ja naisten kokoukset olivat näkyviä lakon jälkeisinä kuukausina. Myös keskustelu naisen asemasta oli Suomessakin luonut pohjaa tapahtumille.

Kun Suomen valtiopäivätoiminta aloitettiin syksyllä 1863 pitkän hiljaiselon jälkeen, keskustelivat valtiopäivämiehet vilkkaasti naisen asemasta. Keskusteltaessa naimattoman naisen täysivaltaisuudesta olivat valtiopäivämiehet yleisesti sitä mieltä, että naisten vapautuessa holhouksenalaisuudestaan heistä tulisi myös kansalaisia. Pappissäädyn puhemies, arkkipiispa Edvard Bergenheim ilmoitti yhteiskuntakehityksen olevan jo niin pitkällä, et-

tä yleisiä kristinuskon periaatteita kaikkien ihmisten samanlaisista oikeuksista saatettaisiin ulottaa koskemaan myös naisten kansalaisoikeuksia. Vaikka arkkipiispa puhuessaan naisten kansalaisoikeuksista ei luultavasti tarkoittanut konkreettisia, poliittisia oikeuksia, katsottiin naisista tulevan nyt yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä, kansalaisia. Kansalaisuus-käsite oli saanut uuden, abstraktin merkityksen, johon liittyi läheisesti ajatus ihmisten kuulumisesta samaan valtioon.

Myös naiset korostivat yhteenkuuluvaisuutta valtioon; heidän oli vain ensin saatava mahdollisuus vaikuttaa yhteisten asioiden hoitoon. Minna Canth toteaa kirjeessään vuodelta 1886 kirjankustantaja G W Edlundille: "Ei se ole mikään kevytmielinen kumoushalu, vaan kova, vakava elämä kehoittaa naista ja työläistä vastustamaan yhteiskuntaa sellaisena kuin se nyt on. Ja koska syy piilee syvällä, eivät he liioin tahdo tietää mistään paluusta entiseen tai reaktсионista ennen kuin ovat päässeet pyrkimystensä päämäärään. Mikään "olevien olojen", historiallisen kehityksen tai "poliittisen viisauden" huomioonottaminen ei voi pakottaa heitä edelleen kärsimään vääryyttä, mikäli heille ei anneta oikeutta ottamalla osaa lainsäädäntöön koettaa muuttaa näitä olosuhteita toisiksi ja olla mukana vaikuttamassa historiallisen kehityksen kulkuun."

Hilda Asp ilmaisi samansuuntaisia ajatuksia kirjeessään Elias Erkolle kommentoidessaan valtiopäiväkeskustelua naisten pääsystä yliopistoon vuonna 1888. "Kummallisena tuntuu istua siellä naisena, istua tiheissä joukoissa uteliaana, levottomana kuulemassa, kuinka maan edusmiehet päättivät meistä, keskustelivat ja päättivät sitten äänestämällä meidän pääsystämme yliopistoon aivan samoin kuin se joku viikko takaperin päätti orivarsojen laitumelle laskemisesta. - Kummallisen raskaalta se tuntui. - Tuli ehdottomasti mieleen, että kenenkä syy on, ettei itse ole yksi noista miehistä, eikä saa istua tuossa muiden joukossa päättämässä noiden ympärillä istuvien mykkien, mitättömien naisten kohtalosta. Tai miltähän tuntuisi kummallakin puolella, jos me, nykyiset mykät, istuisimme edustajien paikoilla ja miehet odot-

taisivat sanattomina ympärillä, kuuntelisivat, kuinka joku nainen ennustaisi yhteiskunnan turmiota tai koko ihmiskunnan hukkumista johonkin perikadon suvantoon, jos miehille annettaisiin oikeus erityisettä luvatta todistaa tietävänsä niin tai niin paljon jollakin alalla. Kun noin antelisimme ja sovittelisimme isillemme, miehillemme ja veljillemme oikeuksia, emmekä pitäisi niitä heille syntymän kautta lankeevina samoin kuin itsellemmekin, oppisimme varmaankin pitämään niitä vain ala-arvoisten esineiden vertaisina, joille käytäntö ja meidän hyötymme antaa merkityksen ja tarkoituksen. "

Meidän aikamme liittää täysivaltaisen yksilön luovuttamattomiin oikeuksiin myös poliittiset oikeudet, esim. äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden. Täysivaltaisuuden ja kansalaisuuden välinen suhde aiheutti paljon keskustelua, koska useissa maissa oli yksi 1800-luvun polttavimmista poliittisista ongelmista edustusoikeus. Esim. Suomessa keskusteltiin juristipiireissä 1800-luvun loppupuolella siitä, saattoivatko aviovaimotkin saada kansalaisoikeudet, vaikka he olivat miehensä edusmiehisyyden alaisia, vai kuuluiko äänioikeus vain naimattomille, täysivaltaisille naisille.

Suomessa ei keskustelu naisten kansalaisoikeuksista ja edustusoikeudesta poliittisessa elämässä ollut yhtä vilkasta kuin Amerikassa. Erääseen kansalaisoikeuksiin liittyvään lakimuutokseen viitaten tunnettu amerikkalainen naisasianainen Susan B Anthony kysyikin vuonna 1873, ovatko naiset kansalaisia. Hänen vastauksensa oli: "I hardly believe any of our opponents will have the hardihood to say they are not. Being persons, then, women are citizens, and no State has a right to make any new law, or to enforce any old law, that shall abridge their privileges or immunities." Yleisempää oli kuitenkin erottaa kahdenlaista kansalaisuutta: oli kansalaisia, joilla oli yhteiskunnalliset oikeudet, ja niitä, joilta ne puuttuivat. Kansalaisoikeudet kuten äänioikeus ja elinkeinonharjoittaminen olivat vielä 1800-luvulla sidotut varallisuuteen, eivätkä siten kuuluneet kaikille. Toisaalta aina 1800-luvun lopulle saakka hallitsi naiskuvaa käsitykset vaatimattomuudesta, kainoudesta,

uhrautumis- ja kieltäytymishalusta. Avioliitto ja lasten synnyttäminen ja kasvattaminen olivat naisen elämäntehtäviä. Juridisesti itsenäinen, itsensä elättävä naimaton nainen oli periaatteessa yhteiskunnalle vieras. Naimisissa olevan naisen elämänpiiriin kuuluivat koti ja perhe; miesten elämään puolestaan julkinen toiminta, joka kulminoitui politiikkaan.

Pohjoismaissa toteutui naisten äänioikeus vuosisadan alussa. Vaikka poliittisesta mobilisoitumisesta eli liikkeellelähdestä on olemassa paljon kirjallisuutta, ei naisten kannalta asiaa ole tarkemmin analysoitu ja pohdittu, vaan naisten äänioikeuskysymys on nähty osana yleistä poliittista kehitystä ilman erityispiirteitä. Kehityskulku oli tavallisesti se, että miehet saavuttivat poliittiset oikeudet vähitellen, riippuen asuinpaikasta, yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta asemasta. Samoin oli naisten kohdalla, vaikka kehitys olikin erilainen kuin miehillä.

Naisten äänioikeuden toteutumista leimasivat useammat ristiriidat kuin paikallisten oikeuksien saamisessa. Kuitenkaan yhdessäkään Pohjoismaassa naiset eivät omaksuneet sellaisia menetelmiä kuin englantilaiset sufragetit. Turvauduttiin rauhanomaisiin menetelmiin ja pysyteltiin lakien puitteissa, vaikka ajoittain liikehdintä oli melko voimakastakin. Naisten äänioikeutta koskeva periaatteellinen keskustelu on meillä Suomessa käyty enimmäkseen naisasianaisten sekä heitä kannattavien tai vastustavien miesten kesken. Mielipiteiden vaihto tapahtui sanomalehtien ja lentolehtisten palstoilla, erilaisissa kokouksissa, kansanedustuslaitoksen valiokunnissa ja komiteoissa.

Porvarillisille puolueille naisten äänioikeuskysymys oli sidottu joko sivistysasteeseen tai varallisuuteen, mikäli naisten äänioikeuden taa yleensä asetuttiin. Työväenpuolue oli perustamiskokouksessaan Turussa 1899 varauksetta asettanut kannattamaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Mielenkiintoista on, että epäilemättä äänioikeustaistelu oli alkuvaiheessa tärkeä tekijä siinä, että työläisnaisasialiikkeen alku oli niin voimakas ja kasvu nopea. Työläisnaisliiton jäsenmäärä kohosi

10 000:sta aina 19 000:een suurlakon jälkeen. Naiset muodostivat koko ajan neljänneksen Sosiaalidemokraattisen puolueen jäsenmäärästä. Porvarillisen naisasialiikkeen toiminta suuntautui koulutus- ja virkamahdollisuuksien laajentamiseen: nämä vaatimukset olivat nousseet heidän omasta elämänpiiristään. Vaikka vaatimusten katsottiin koskevan kaikkia naisia yhteisesti, oli vain heillä itsellään tosiasiallinen mahdollisuus hyödyntää noita uusia oikeuksia.

Ensimmäisiä suomalaisia puheenvuoroja naisten äänioikeuskysymyksestä oli Adelaide Ehrnroothin kirjoitus Helsingfors Dagbladetissa vuodelta 1869. Tässä artikkelissa hän selosti juuri ilmestynyttä John Stuart Millin teosta *The Subjection of Women* (suomennettiin vuonna 1910 nimellä *Naisen asema*). Adelaide Ehrnroothin mielestä naisen, joka vastaa lain edessä, kun on kysymys hänen tekojensa rankaisemisesta, tulee olla mukana laadittaessa lakeja. Naisen on alistuttava, vaikka hänen valtuutettunsa, isät, puoliset, veljet ja pojat, ovat tähän asti valvoneet hänen etujaan tavalla, jota Adelaide Ehrnrooth ei katsonut voivansa pitää luotettavana.

Hanna Ongelin kirjassaan *Tankar i några samhällsfrågor* (Helsinki 1881) asettui Adelaide Ehrnroothin tavoin kannattamaan naisten äänioikeutta. Lainalaisten oli ehdottomasti päästävä vaikuttamaan lainsäädäntöön. Tähänhän argumenttiin naisten äänioikeuden puolesta viitattiin myös eduskunnan uudistamiskomiteassa.

Suomen Naisyhdistys oli perustamisvaiheessaan ottanut ohjelmaansa naisten valtiollisen äänioikeuden. Yhdistyksen säännöissä vuodelta 1884 oli tavoitteena naisten valtiollinen äänioikeus, mutta ei vaalikelpoisuutta. Naisasialiitto Unionin toiminta naisten äänioikeuden puolesta kulminoitui Helsingissä 7.11.1904 järjestettyyn laajaa huomiota herättäneeseen yleisökokoukseen. Vaadittiin yhteisvoimin samoja valtiollisia oikeuksia kaikille hyvämaineisille kansalaisille sukupuoleen, varallisuuteen ja sivistykseen katso-matta. Unioni toimitti valtiopäiville kokouksen anomuksen: valtiollinen äänioikeus naisille samoin perustein kuin miehille.

Naisyhdistyksen Hilda Käkikoski valitti äänioikeusesitelmässään Helsingin palokunnan talolla 4.11.1904, ettei kauppias Maija Kovanen voinut äänestää, vaikka kauppias Matti Kovanen voi. Sivistynyt nainen, joka oli perustanut kansakoulun ja toimittanut suuremmissa parannuksissa maataloillaan, ei saanut valita lainsäätäjää. Tämä oikeus oli talonpojalla, joka oli hyötynyt naapurinrouvan uudistuksista ja jonka lapset olivat oppilaina hänen perustamassaan kansakoulussa. Epäilemättä tämä Hilda Käkikosken esitelmä sisälsi hyvin säätypohjaisia mielipiteitä, mutta myös luonnonoikeudellista argumentaatiota naisten äänioikeuden puolesta. Äänioikeus katsottiin naisen "luonnollisimmaksi ja järkevimmäksi oikeudeksi".

Samanlaista perustelua käyttivät myös miehet kannattaessaan naisten äänioikeutta. Kaksi kuvernööriä jätti senaatille vuonna 1884 anomuksen, jossa toivottiin naisille myönnettävän määrättyin rajoituksin osanotto porvarissäädyn vaaleihin. Hämeen läänin kuvernööri E R von Arnmondt perusteli ehdotustaan seuraavasti: "Naisilla on kieltämättä luonnollinen oikeus ottaa osaa lainsäädäntötyöhön, koska he, samoin kuin miehetkin, ovat kaikkien lakisäännösten alaisia. Naisten joukossa on myös suuri määrä muista riippumattomia yksilöitä, nimittäin naimattomat, täysivaltaiset naiset; ainakin heille olisi minun vakaumukseni mukaan ehdottomasti annettava äänioikeus."

Naisten äänioikeustaistelun loppuvaiheessa, Hermansonin johtamassa eduskunnanuudistamiskomiteassa naisten äänioikeutta koskevat erilaiset mielipiteet törmäsivät viimeisen kerran vastakkain. Naisen "luonnosta" ei komiteassa keskusteltu vaikka se mainittiin. Keskustelun päähuomio oli laajemmin kysymyksessä yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta.

4. Mitä äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden jälkeen?

Äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saavuttaminen merkitsi käännekohtaa naisliikehännän kehityksessä. Ensimmäiseen eduskuntaan valittiin kaikkiaan 19 naista, joista yhdeksän oli sosiaa-

lidemokraattia ja kymmenen porvarillisten puolueiden edustajia. Naiskansanedustajia oli tällöin 9,5 % eduskunnan kokonaisvahvuudesta. Ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan tulivat valituiksi mm. Ida Aalle-Teljo, Hilda pärssinen, Miina Sillanpää, Alexandra Gripenberg, Hilda K~lkikoski, Hedvig Gebhard, Tekla Hultin, Lucina Hagman ja Vera Hjelt.

Naiskansanedustajien aloitetoiminta suuntautui välittömien naisen asemaa koskevien kysymysten ohella selkeästi kodin ja moraalilin piiriin kuuluviin asioihin. Raittiuskysymykset ja sosiaaliset sekä naisten terveydenhoitoon liittyvät ongelmat olivat kaikkien naisten yhteisen kiinnostuksen kohteena, jota eivät puolue-erimielisyydet repineet.

Äänioikeusvoiton jälkeen ilmeni myös pettymystä. Puoluepolitiikka oli tärkeämpää kuin naisten yhteinen toiminta asemansa parantamiseksi. Esim. Maikki Friberg oli hartaasti toivonut omaa naisten puoluetta, jota ei kuitenkaan saatu aikaan. Naiset saattoivat päästä eduskuntaan vain jo olemassa olevien puolueiden edustajina. Pettymystä aiheuttivat eduskunnan alkuaikojen toistuvat hajoittamiset, asioiden hidas edistymisen ja uudelleen kirstytyvä valtiollinen tilanne.

Naisasialiikkeen toiminnan laimeneminen tapahtui pian naisten äänioikeuden saavuttamisen jälkeen. Tämä tuntuu luonnolliselta, kun ottaa huomioon, että muutaman kiihkeän vuoden aikana naisten yhteiskunnallinen toiminta saavutti huippunsa. Naisliikehdinnän laantumisen ei pelkästään johtunut siitä, että naisasianaiset olisivat olleet tyytyväisiä saavutettuun äänioikeuteen. Naisasianaiset liittyivät eduskuntaudistuksen jälkeen kiinteämmin puolueisiin, joiden välityksellä myös naisia koskevia uudistuksia oletettiin saatavan aikaan. Äänioikeus ei ratkaissut naisten asemaan liittyviä ongelmia; äänioikeusliike oli kuitenkin koonnut naisia yhteisen tavoitteen taakse aivan uudella tavalla.

Kirjallisuutta:

Alftan, Märta von, Seitsemän vuosikymmentä Naisasialiitto
Unionin historiaa. Joensuu 1966.

Canth, Minna, Kirjeitä vuosilta 1860-1897. Toimittaneet Irja
Harmas, Greta Thesleff, Helle Kannila, Hilja Vilkemmaa.
SKS:n toimituksia 313. Helsinki 1973.

Evans, Richard, The Feminists. Women's Emancipation Movements in
Europe, America and Australia 1840-1920. London 1977.

Hagman, Lucina, Naisten äänestys-oikeudesta. Keskustelun perus-
teeksi. Helsinki 1889.

Innala, Aune, Suomen naisen alkutaival lainsäätäjänä. Joensuu
1967.

Jallinoja, Riitta, Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukau-
det. Juva 1983.

Keskeneräinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa.
Toim. Haavio-Mannila, Elina - Dahlerup, Drude Eduards,
Maud - Gudmundsdottir, Esther - Halsaa, Beatrice - Her-
nes, Helga Maria - Salmelin-Hännelin, Eva -
Sigmundsdottir, Bergthord - Sinkkonen, Sirkka - Skard,
Torild. Stockholm 1983.

Laisi, Helena, Suomen vanhasta työläisnaisliikkeestä. Teoksessa
Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia nais-
historiaan. Hämeenlinna 1984.

Naisten yleinen äänioikeuskokous Helsingissä 7.11.1904. Hel-
sinki 1904.

Niiniluoto, Marja, Hilda & Elias. Hilda Aspin ja Elias Erkon kirjeenvaihtoa vuosilta 1884-88. Helsinki 1983.

Ongelin, Hanna, Tankar i några samhällsfrågor. Helsingfors 1881.

Perttilä, Mikko, Naisten poliittisen äänioikeuden toteuttaminen. Teoksessa Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna 1984.

Puoli vuosisataa naisasiatyötä. Suomen Naisyhdistyksen 50-vuotisjuhlajulkaisu 1884-1934. Helsinki 1934. Helsinki 1934.

Rajainen, Maija, Yleiset äänioikeus teoriat ja naisten äänioikeusliike Suomessa. Historiallinen Aikakauskirja 1959.

Rajainen, Maija, Maamme naisasialiikkeen ulottuvuuksista työläisväestön naisten keskuuteen ennen eduskuntalaitoksemme uudistusta v. 1906. Historiallinen Arkisto 76. Helsinki 1978.

Saarinen, Aino, Vapautta naisille. Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta. Tutkijaliiton julkaisusarja 35. Helsinki 1985.

Seitkari, O, Eduskuntalaitoksen uudistus 1906. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia V. Helsinki 1958.

Sinkkonen, Sirkka & Haavio-Mannila, Elina, Naisliikkeen heijastuminen kansanedustajien lainsäädäntötoiminnassa: mies- ja naiskansanedustajien 1907-1977 valtiopäivillä tekemien aloitteiden vertailua. Poliitiikka 22/1980.

Soikkanen, Hannu, Kohti kansanvaltaa. Helsinki 1975.

Tuominen, Uuno, Autonomian ajan yksikamarinen eduskunta 1907-1916. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia V. Helsinki 1958.

Tuominen, Uuno, Säätyedustuslaitos 1880-luvun alusta vuoteen 1905. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia III. Helsinki 1964.